

Семенченко
Максим Федорович

До проблеми виміру об'єктивно-суб'єктивного характеру політичної діяльності

УДК 323
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-6-13-20>

Семенченко Максим Федорович
аспірант кафедри політичних наук
і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Обґрунтовується розуміння сутності політичної діяльності через призму суб'єктивно-об'єктивних відносин. Повнота, сталість і ефективність цих відносин визначається взаємодією суб'єкта і об'єкта та суб'єктів між собою. Політична діяльність виступає як система суб'єктивно-об'єктивних відносин у вирішенні суперечності між ідеалами і реальною практикою. Вона є керованою, оскільки здійснюється головним суб'єктом і об'єктом соціуму- людиною.

Людина – біосоціальна і політична істота, яка є певною системою, що органічно поєднує фізичне та духовне, природне та соціальне, успадковане та набуте в ході життєвої практики. Біосоціально духовна матриця людини зумовила роздвоєння її натури, специфіку світобачення та світосприймання. З одного боку вона є органічною частиною природи, а з іншого – усвідомлює себе істотою, яка протиставлена природі і підноситься над нею. Це роздвоєння впродовж існування людства привело до появи низки тлумачень та варіантів розв'язання питання про її сутність, походження та призначення.

Сутність люди як суб'єкта всіх форм життєдіяльності характеризується такими поняттями як «індивід», «індивідуальність», «індивідуалізм», «особа», «особистість». Індивіди які займаються політикою, діють згідно з тими чи іншими дуже специфічними обставинами інтелектуальними, інституційними, соціальними та історичними. Існує певний взаємозв'язок між індивідами та інститутами, між особистим внеском політичного лідера та внеском його оточення. Окремі політичні лідери можуть мати менше вагомості ніж партії, керівниками яких вони є.

Політична діяльність окремих людей, осіб, індивідів ніколи не була ізольованою, зосередженою на самій собі, поза суспільством або над суспільством. Політичне життя дуже тісно пов'язане із соціальним. Аналізується взаємодія політики суспільства та індивіда. Ця взаємодія є складовою загальної людської діяльності, спрямованої на реалізацію політичних інтересів, утримання і використання влади.

Ключові слова: індивідуальність, особистість, суспільство, об'єктивно-суб'єктивні відносини, політична діяльність, політична організація, політичне лідерство.

Для розуміння сутності політичної діяльності важливо з'ясувати її через призму суб'єктивно-об'єктивних відносин. Вони є основою суспільного життя, його змістом, оскільки виникають і існують за активної участі людини, через її відповідні дії, вчинки, по забезпеченню власних потреб і інтересів. Повнота, сталість і ефективність цих відносин визначається взаємодією суб'єкта і об'єкта, суб'єктів між собою здійснюваної через феномен дії і відповідних діяльнісних принципів, технологій, тощо. По-суті політична діяльність виступає як система суб'єктно-об'єктних відносин у вирішенні суперечності між ідеалами і реальною практикою.

«Суб'єкт і об'єкт політики, – зазначається в політологічному енциклопедичному словнику, – (від лат. *subjectum* – носій прав і обов'язків і *objectum* – предмет) діюча особа соціальна група, організація, які, керуючись тими чи іншими інтересами й використовуючи певні політичні засоби, виявляють себе у сфері політики (суб'єкти політики); особа, соціальна група, організація, а також суспільні явища, процеси й ситуації, на які спрямовані діяльність і вплив політичних суб'єктів (об'єкти політики). Суб'єкти і об'єкти політики співіснують у діалектичній єдності» [1, с. 640].

Політична діяльність – діяльність керована, оскільки вона здійснюється головним суб'єктом і об'єктом соціуму – людиною. Як і в інших сферах

суспільного життя так і в політичній сфері людський фактор був і залишається вирішальним. Але в науковій літературі, особливо у політологічній, цьому аспекту недостатньо приділяється уваги. Наукою доведено, що людина – біосоціальна і політична істота, яка є певною системою, що органічно поєднує фізичне та духовне, природне та соціальне, успадковане та набуте в ході життєвої практики. Це одна з головних проблем, яку розв'язували мислителі з прадавніх часів і дотепер. Походження її та розвиток, зв'язок внутрішньої природи із зовнішнім середовищем, природні і не відчужені права і свободи людини були й залишаються тими вузловими аспектами багатьох суспільствознавчих і гуманітарних наук. Особливо звертає на себе увагу той факт, що біосоціально духовна матриця людини зумовила роздвоєння її натури, специфіку світобачення та світосприйняття.

Людина, з одного боку, вважає себе органічною частиною природи, а з іншого – одночасно усвідомлює себе істотою, яка протиставлена природі і підноситься над нею. Це роздвоєння впродовж існування людства привело до появи низки тлумачень і варіантів розв'язання питання про її сутність, походження та призначення.

Для розуміння процесів, які проходять у духовному житті людства, в т.ч. і в політичному, необхідно прослідкувати історичну генезу становлення

людини в загальних рисах. Міфологічні уявлення про людину ґрунтувалися на певній неоднорідній єдності людського і божественного. Антична філософія починає виокремлювати людину з божественного і природного і трактувати її як «соціальну і політичну істоту», яка здатна до суспільних дій, вбачає її сутність у розумі та пізнавальних здібностях. У середньовічних християнських доктринах і філософських концепціях з'являються і розвиваються поляризовані уявлення про людину. З одного боку, стверджується, що людина є ідеальною істотою, подібною до Бога (антропоцентризм), а з іншого – обґрунтовується думка про земне, демонічне походження людства. У період Відродження набуває широкого розвитку наука про людину як природну істоту, схоластичні та ідеологічні уявлення витісняються з наукового обігу. В епоху Відродження поглиблюється розуміння людської природи, гостро ставиться проблема індивіда, самобутності людини. Прогресивний ідейний напрям цієї доби – гуманізм утверджував ставлення до людини як до найвищої цінності. На цій основі зароджуються теорії і доктрини, в яких розробляється проблема прав і свобод людини.

У XIX – на початку XX ст. було зроблено спробу переосмислити на базі нових знань співвідношення соціально-політичного і біологічного, посилено наукові розробки про особистісну характеристику людини. У XX ст. і донині в гуманітарній науці виокремилася галузь – антропология, яка поглиблено розробляє проблеми людини, її життєдіяльності, культури, моралі, права, соціальних інститутів [2, с. 18].

Відомо, що сутність людини як суб'єкта всіх форм життєдіяльності характеризується такими поняттями як «індивід», «індивідуальність», «індивідуалізм», «особа», «особистість».

Термін «індивід» настільки часто вживається в повсякденному житті, що ми навіть не надаємо значення змісту та політичній вагомості цього поняття. У найбільш очевидному сенсі поняття «індивід» (від лат. *individuum* - неділиме) означає «людина окрема». Але ж все-таки це поняття включає в себе значно більше. Насамперед під цим поняттям мається на увазі, що людина — самостійне, особливе створіння, яке має в собі щось особливе. Іншими словами, говорячи про людей, як індивідів, ми маємо на увазі, що це є самостійні створіння, які діють більше згідно з їхнім особистим вибором, аніж як частина соціальної групи, колективу. По-друге, індивід - не тільки самостійна особа, а й відмінна від інших, унікальна. Це те, що мається на увазі під поняттям «індивідуальність» [2, с. 18–19].

З нашого погляду індивідуальність – це сукупність властивостей і здібностей (фізичні резерви та можливості, характер, темперамент, особливість сприймання, пам'яті, мислення, почуттів,

волі), які зумовлюють неповторну своєрідність індивіда. Розглядати суспільство як сукупність індивідів означає розуміти поняття людини тільки в контексті її особистих якостей та судити її тільки за характером, талантами, навичками і т. д. Кожен індивід, має свою індивідуальність. По-третє, розуміти людину як індивід це не тільки означає вірити в певний універсалізм, а й у те, що люди скрізь поділяють певні фундаментальні цінності, особливо необхідні формують їх і є їхніми носіями [2, с. 21].

Поняття індивідуалізму несе в собі не тільки віру в існування індивіда. Скоріше за все це є віра в перевагу індивіда над соціальною групою або колективом. Це, нашою думку про те, що індивіду відводиться головне місце в будь-якій політичній теорії або соціальному поясненні. Однак, індивідуалізм не має чітко визначеного політичного характеру, хоча це поняття дуже часто було пов'язане з класичною ліберальною традицією і такими ідеями, як обмежування влади та вільний ринок попереджали, що будь-який наголос на колективному, що веде до нівелювання індивідуальності, має деспотичні наслідки [2, с. 22].

Питання про роль окремих індивідів у політиці захоплювали цілі покоління філософів та мислителів. Чи повинен політичний аналіз ґрунтуватися на аналізі особистих прагнень та переконань лідерів, чи більше на аналізі «позасобових сил», що впливають на поведінку того чи іншого лідера? Насамперед треба сказати, що два цілком протилежних підходи до трактування цього питання не зовсім правильні. Так, перший із них вивчає політику цілком як індивідуальний фактор. Згідно з цим підходом, історія твориться індивідами, які в дійсності втілюють свої особисті бажання та переконання в той чи інший політичний процес. Такий підхід яскраво прослідковується в теорії, де робить акцент на «велику людину» та її дії. З цієї точки зору політика Сполучених Штатів зводиться до особистого вкладу таких президентів, як Рузвельт і Кеннеді, чи Реган і Буш, а політика Великої Британії трактується за допомогою таких прем'єр-міністрів, як Черчилль, Вільсон, Тетчер, Блер і т. д. У найбільш екстремальному прояві (екстремальній формі) такий підхід до політики веде до «фашистського фюрерпринципу», чи «принципу лідера». Під впливом ідеї Фрідріха Ніцше про «супермена» фашисти відображали лідерів, таких як Муссоліні та Гітлер, як талановитих індивідів, всемогутніх і всезнаючих. На теренах нашої Батьківщини такі поняття асоціюються як «вождь народів», «брежнєвська епоха», «епоха Горбачова», «кучмізм» і т. д. Але все-таки аналізувати політику виключно в рамках аналізу її окремих лідерів означає ігнорувати культурні, економічні, соціальні та історичні фактори, які безперечно, допомагають розуміти політичний розвиток. Більше того, згідно з цією

теорією індивід з'являється на світ уже сформованим, де суспільство ніщо порівняно з особистими талантами та позитивними якостями того чи іншого індивіда [3].

Щодо другого підходу, то він зовсім не приділяє уваги ролі окремого індивіда. Історія згідно з цим підходом окреслюється соціальними, економічними та іншими факторами, де дії індивіда не мають великого впливу або індивід є «маріонеткою». Приклад цього підходу можна знайти в марксистських теоріях, які розвивалися у Радянському Союзі та інших комуністичних країнах. Такий підхід дорівнює вірі в економічний детермінізм, де політичне, юридичне, інтелектуальне та культурне життя зумовлює економічний спосіб виробництва. Вся історія та кожен аспект індивідуальної політики розумілись, таким чином, у рамках класової боротьби. Ці теорії ґрунтуються на дуже детерміністській, навіть Павловіанівській, думці щодо людської природи, яка не дозволяє існувати оригінальному індивіду, або існувати будь-якому вільному бажанню. Більше того, під цими теоріями розуміється віра в історичну немінучість. Навіть не маючи глибоких знань у політиці, можна покласти під сумнів цю ідею. Якщо індивід не є господарем історії та не є маріонеткою, яка контролюється історією, яке є тоді місце відведене діям індивідів? У будь-якому разі повинен існувати баланс між особистим та поза особистими факторами [4, с. 14–17].

Якщо індивіди «роблять політику», то вони діють згідно з тими чи іншими дуже специфічними обставинами інтелектуальними, інституційними, соціальними та історичними. На першому місці є відношення між індивідуумами та їх культурною спадщиною. Політичні лідери є дуже рідко важливими та оригінальними мислителями, такими, як, наприклад, В.І. Ленін. Таким чином, поведінка та прийняття рішень політиками відбувається неспівомо, тим, що економіст Кейнс називає як «академічний почерк». Так, згідно з цією теорією, Маргарет Тетчер не винаходила тетчеризм, а Рональд Рейган – рейганізм. В обох випадках їхні ідеї були пов'язані з класичними економістами Адамом Смітом та Давідом Рікардо, які були поновлені в ХХ ст. такими економістами, як Хаєк і Фрідман. Звичайно, що ідеї, філософії та ідеології не менш важливі в політичному житті, ніж влада, лідерство та окремі індивіди. Але неможливо також однозначно стверджувати, що напрям розвитку політики окреслюється філософами, які висувають (вигадують) ті чи інші ідеї. Безсумнівно, ідеї таких мислителів, як Руссо, Маркс «змінювали розуміння історії», оскільки вони базувалися на розумінні реального життя та політичної діяльності минулих поколінь теоретиків і практиків. У той же самий час ці ж філософи перебували під впливом інтелектуальної традиції їх часу, а також історичних та соціальних обставин.

Наприклад, Карл Маркс, чия ідеї отримали велике визнання в політиці ХХ ст., збудував свої теорії на засадах існуючих ідей, зокрема філософії Гегеля, політичної економії Сміта та Рікардо, ідей ранніх французьких соціалістів таких, як Сен-Сімон і Фур'єр.

По-друге, існує певний взаємозв'язок між індивідами та інститутами. Часто дуже важко зрозуміти різницю між особистим внеском того чи іншого політичного лідера та внеском, що є результатом роботи його кабінету, оточення підлеглих йому працівників. Так, могутність президентів Сполучених Штатів і прем'єр-міністрів Великої Британії є головним чином заслугою роботи їхніх кабінетів, ніж результатом їхніх особистих якостей, талантів. Подібно цьому, окремі радянські лідери, скоріше за все, мали менше впливу на політику Радянського Союзу, ніж монопольна влада та ідеологія всієї комуністичної партії. Проте саме партія була тією основою, на якій поширювався вплив влади того чи іншого лідера. Це те, що німецький соціолог Макс Вебер (1864–1920) мав на увазі, коли говори про сучасних йому індустріальних суспільствах, у яких легально-раціональна влада більш вагома, ніж харизматичні та традиційні форми влади. У цьому розумінні, окремі політичні лідери можуть мати менше вагомості ніж партії, керівниками яких вони є, урядові інститути, які вони контролюють, і конституції, в рамках яких вони діють.

Але ж немає сумніву в тому, що, наприклад, влада тих чи інших інституцій досить гнучка, вона може поширюватись, мати більшу вагомість, якщо лідер, який очолює цю інституцію, має достатньо таланту, енергії та досвіду. Це те, що мав на увазі Х.Х. Асквіс, коли говорив про те, що кабінет прем'єр-міністра Великобританії був таким, яким його робив його керівник. Харизматичні та рішучі прем'єр-міністри, без сумніву, посилювали вплив та владу свого кабінету, наприклад, як це продемонструвала Тетчер у 1979–1990 рр. Президенти Сполучених штатів Ф.Д. Рузвельт і Ліндон Джонсон завдяки їх особистим якостям та талантам були, безперечно, здатні посилити вплив влади їхніх урядів/кабінетів). Ленін, наприклад, сформувавши Большевістську партію в 1903 р., між 1917 р. (Революція) та його смертю (1924) був відповідальний за створення інститутів радянського уряду та відшліфування конституційної структури. У випадку з диктаторами такими, як Гітлер у Німеччині, Перон – в Аргентині та Садам Хусейн – в Іраку, вони намагалися досягти абсолютної влади шляхом звільнення від будь-яких конституційно визначених рамок щодо поняття «лідер», намагаючись керувати самостійно.

По-третє, існує зв'язок між індивідом і суспільством. Зрозуміло, що жоден індивід не може бути оцінений (жодного індивіда неможливо зрозуміти) в ізоляції від соціального середовища: ніхто не

з'являється на світ вже сформованою людиною. Ті, хто подібно до соціалістів підкреслює важливість «соціальної сутності», особливо схильні трактувати поведінку індивіда як взірць соціальних сил та інтересів. Як було сказано раніше, в найбільш екстремальній формі, згідно з цією думкою, індивід є більш ніж іграшкою знеособлених соціальних та історичних сил. Хоча Маркс не був схильним до обмеженого детермінізму, він звичайно вірив, що простір дій індивіда обмежений.

Однак політика має змогу досить часто сприяти розвитку або руйнувати різні передбачувані дії головним чином через діяльність індивіда. Як правило, політика «робиться» індивідами, які, звичайно, є частиною історичного процесу, але які все-таки мають здібності щодо того, щоб налагоджувати події згідно з іншими особистими мріями та сподіваннями.

Політична діяльність окремих людей, осіб, індивідів ніколи не були ізольованою, зосередженою в самій собі, іншими поза суспільством або над суспільством. У найбільш загальному значенні «суспільство» – це сукупність людей, які займають спільну територію. Але не будь-яка група людей є суспільством. Суспільство характеризується моделями соціальної взаємодії, існуванням свого роду соціальної «структури». Більше того, соціальні відносини включають у себе взаємну поінформованість та певною мірою співробітництво. Так, воюючі племена не були суспільством, незважаючи на те, що вони жили поблизу один до одного та постійно взаємодіяли. З іншого боку, інтернаціоналізація туризму та економічного життя, поширення транснаціональної культури та обмін інтелектуальним досвідом створили ідею про появу «глобального суспільства». Не зважаючи на це, кооперативна взаємодія, що визначає «соціальну» поведінку, не має необхідності бути посиленою загальною ідентичністю та почуттям вірності. Це те, що відрізняє «суспільство» від більш чіткого поняття «спільнота», яке потребує, як мінімум, міри спільності або соціальної солідарності, ідентифікації із суспільством [5].

У західній політичній теорії суспільство розуміється в більш конкретному значенні, це те, що називається «громадянське суспільство». В оригінальному розумінні громадське суспільство спирається на політичну спільноту, яка живе в рамках закону та демонструє загальну належність до існуючої держави. Ранні політичні мислителі вважали таке упорядковане суспільство основою цивілізованого життя. Проте сучасні теоретики мають тенденцію чіткіше розділяти такі поняття, як «суспільство» та «держава». У традиціях Гегеля та Маркса, громадянське суспільство має місце поза державою та відноситься до автономних об'єднань чи угруповань, які створені індивідами як окремими громадянами. Хоча Гегель говорив

про те, що громадянське суспільство є окремим від сім'ї, більшість вчених схильні до того, що це поняття включає в себе всі економічні, соціальні, культурні, рекреаційні та домашні інститути. Однак природа та значимість таких інститутів є предметом значних дискусій. Ці дискусії також пов'язані з відношеннями між індивідуальними та колективними організаціями, групами.

Разом з тим зауважимо, що існує не так уже й багато політичних термінів, які викликали стільки протиріч та дискусій, як «колективізм». Цьому терміну приписують дуже багато різних значень. Для деяких вчених колективізм співвідноситься з діями держави та досягає найбільшого розвитку в централізованих, економічно планованих, православно-комуністичних державах, так званий «державний колективізм». Інші використовують «колективізм», говорячи про «комунітаризм», надаючи перевагу діям спільноти, а не діям індивіда, це ідея, яка мала лібертаріанський і, навіть, анархістський підтекст. Це поняття використовують також як синонім соціалізму. Самі соціалісти використовують цей термін, щоб підкреслити їхню прихильність до загальних колективних інтересів людства. Але ж все-таки можна знайти раціональну ідею, щось характерне для більшості ідей колективізму, а також розглянути конкуруючі інтерпретації цього поняття.

Загалом колективізм підкреслює здатність людини до колективної діяльності, підкреслюючи її бажання та здібність досягати тієї чи іншої мети, працюючи разом з колективом, ніж самостійно для своїх інтересів. Усі форми колективізму ґрунтуються на ідеї, що всі люди – соціальні тварини, які ідентифікують людське творіння і пов'язують його з колективною ідентичністю. Соціальна група, якою б вона не була, має істотне значення для існування людини. Цю форму колективізму можна знайти в багатьох політичних ідеологіях. Вона, звичайно, є вагомою для соціалізму. Наголос на соціальній ідентичності та важливості колективної діяльності є очевидними у використанні таких термінів, як «товариш», що означає загальну ідентичність для тих, хто працює задля соціальних змін; поняття «класова солідарність», яке підкреслює загальний інтерес усіх працюючих людей, і, звичайно, такого поняття, як «загальне людство». Фемінізм також включає в себе колективістські ідеї, підкреслюючи важливість «роду» та «близьких (родинних) відносин», приймаючи загальну ідентичність, яку мають жінки, підкреслюючи їхню здатність до колективної політичної діяльності. Так само доктрини націоналістів і расистів спираються на колективістські ідеї, говорячи про суспільство як про окремі «нації» та «раси». Усі форми колективізму, таким чином, мають перевагу перед екстремальною формою індивідуалізму, яка зображає людину як незалежне, самоспрямоване творіння.

Проте якщо б люди сприймалися як соціальні та колективні, колективізм міг би бути джерелом для особистої самореалізації, а не запереченням індивідуальності.

Але зв'язок між колективізмом та державою не випадковий. Держава дуже часто розглядається як орган, завдяки якому організовується колективна діяльність. У цьому значенні держава представляє колективні інтереси суспільства, а не індивіда. Але будь-яка доктрина колективізму, яка пов'язує його виключно з державою, є скоріше за все помилковою. Держава в найкращому випадку є тільки орган, завдяки якому організується колективна діяльність. Але небезпека держави є в тому, що вона собою може замінити «колектив», приймаючи рішення та ті чи інші обов'язки, не враховуючи інтересів громадян та не рухаючись із ними. У цьому сенсі колективізм символізує діяльність вільних індивідів, не визнаючи спільних інтересів або колективної ідентичності. Ця форма колективізму більше пов'язана з ідеєю самоуправління, ніж державним контролем. Ідея колективізму самоуправління була дуже привабливою для анархістів і лібертариських соціалістів.

Політичне життя дуже тісно пов'язане із соціальним. Політика – це трохи більше, ніж віддзеркалювання того тиску та тих конфліктів, які відбуваються в суспільстві. Незважаючи на це, взаємодія політики, суспільства та індивіда – це найбільш дискусійне питання, що викликає глибокі ідеологічні протиріччя.

Є теорії, які ґрунтуються на індивідуалістичному розумінні суспільства. Вони допускають, що суспільство – це людський артефакт, збудований індивідами для того, щоб задовольняти їхні інтереси. В екстремальній формі це привозить до думки, яку виразила Маргарет Тетчер, що «суспільства немає». Іншими словами, будь-яка соціальна та політична поведінка може розумітися як вибір, зроблений самозацікавленими індивідами, без будь-якого відношення до колективного угруповання як, наприклад, «суспільство». Найяскравіший приклад такої теорії – класичний лібералізм, мета якого – досягти найбільшої індивідуальної свободи. Хоча держава потрібна для гарантування порядку, індивіди повинні якнайбільше намагатися досягати самостійності, реалізації їхніх особистих цілей і зацікавленостей! тим шляхом, який вони будуть вважати необхідним. Основа, на якій тримається суспільство – це інтерес кожного індивіда, визнання того, що інтереси різних індивідів перехреснюються, що і робить можливим підписання контрактів або укладання добровільних угод. Очевидно, що це розуміння суспільства побудовано на вірі в консенсус, тобто вірі в те, що існує природний баланс, або гармонія, між конкуруючими індивідами та групами в суспільстві.

Інша теорія суспільства ґрунтується на органічній аналогії. Замість бути збудованими раціональ-

ними індивідами для забезпечення їхніх особистих інтересів, суспільство може існувати як «органічне ціле». Ця ідея нагадує холі стичний підхід щодо трактування суспільства як складної системи взаємовідносин, які існують для підтримання цілого: ціле – важливіше, ніж його індивідуальні частини. Органічна аналогія вперше була використана давньогрецькими філософами, які займалися питанням «громадянського суспільства». Деякі антрополози та соціологи приєдналися до подібних ідей, розвиваючи функціоналістське бачення суспільства. Тобто мається на увазі, що вся різноманітна соціальна діяльність відіграє якусь окрему роль у підтримці головних структур суспільства й може розумітися як його «функція». Ідея органічної аналогії суспільства була підтримана багатьма політичними діячами, особливо традиційними консерваторами та фашистами, визначною мірою тими, хто підтримував корпоративізм. Дійсно, в деяких ідеях органіцизму є консервативні імплікації. Наприклад, у тенденції легітимізувати існуючі моральний і соціальний лад, припускаючи, що він створений силами природної необхідності. Такі інститути, як сім'я, церква, аристократія, а також традиційні цінності та культура, таким чином, слугують для підтримки соціальної стабільності. Більше того, ця ідея допускає, що суспільство є природно ієрархічним. Різні елементи суспільства – соціальні класи, рід, економічні організації, політичні інститути та подібне відіграють свою роль у суспільстві, займають окреме «місце в житті». Ідея про рівність між цими елементами настільки абсурдна, наскільки ідея про те, що серце, нирки, шлунок і т. д. є однаковими в організмі; вони можуть бути однаково важливими, але очевидно, що вони виконують різні функції та слугують різним цілям в організмі людини.

Тоді коли індивідуалістична й органістична теорії суспільства допускають існування соціального консенсусу, протилежні теорії підкреслюють роль конфлікту. Наприклад, плюралістична теорія суспільства звертає нашу увагу на існування конфлікту між різними групами та інтересами в суспільстві. Але плюралісти не наполягають на тому, то такий конфлікт є фундаментальним вони вірять у те, що відкрита та конкурентна політична система здатна забезпечити соціальний баланс та запобігти безладдю й застосуванню сили. Теорії еліт суспільств, з іншого боку, підкреслюють концентрацію влади в руках невеликої групи, зокрема підкреслюється існування конфлікту між «елітою» та «масами». Теорії еліт більше здатні пояснити соціальний лад із погляду організаційних переваг, маніпуляції, відкритого примусу, ніж із погляду консенсусу. Фашистські мислителі схилиються до форми елітизму, який допускає органічну гармонію. Найбільш впливова теорія конфлікту суспільства розвинута в марксизмі. Маркс вірив у те, що причиною соціального

конфлікту є існування приватної власності, яка веде до фундаментальних, невинних класових конфліктів. З точки зору ортодоксальних марксистів, фундаментальний класовий конфлікт впливає на кожен аспект соціального існування. Політика, наприклад, є не тільки процесом для балансування протилежних інтересів, скільки спосіб збереження класової експлуатації [6].

У зв'язку із цим існує необхідність при аналізі політичної діяльності з'ясувати сутність існуючого соціального розподілу та соціальної ідентичності. Дослідники політичних процесів визнають важливість соціальних груп та колективних угруповань [7]. Вони відображають економічну та політичну структуру суспільства. Соціальний розподіл – це такий розподіл у суспільстві, який відображає різні соціальні утворення в рамках цього суспільства. Він є результатом нерівного політичного вливу, економічної влади та соціального статусу. Інтерпретувати політику в умовах соціального розподілу означає визнавати специфічні соціальні зв'язки, чи то економічні, расові, релігійні, культурні, чи сексуальні як політично вагомі, та визнавати ту чи іншу групу як політичного актора. Такий розподіл може бути інтерпретований різними шляхами. Для одних, наприклад, фундаментальний розподіл виходить з природи людини та органічної структури суспільства. Інші, навпаки, говорять про те, що такий розподіл непостійний (тимчасовий) та скороминучий.

Сучасні зарубіжні політологи іноді надають перевагу ідентичності та розрізненню соціального розподілу, або як вони називають, «політиці ідентичності» чи «політиці відмінності». Соціальний розподіл допускає таке розшарування, серед якого ми сприймаємо окремі соціальні групи, колективи та інші угруповання, які володіють своїми особистими та колективними правами. У них ми ідентифікуємо систему зв'язків особистого із соціальним, вважаючи кожного індивіда частиною окремого культурного, соціального, інституційного та ідеологічного цілого. Ідентичність відноситься до роду окремої особи. Через свою причетність до тієї чи іншої групи або колективу люди бачать себе оціненими системою соціальних та інших відносин, які відокремлюють їх від інших людей.

Ідея розподілу суспільства має комунітаріанську, постмодернову, феміністичну, націоналістичну, багатокультурну та інші форми. Нині пануючою формою політичної ідентичності є ліберальний універсалізм, віра в те, що люди як індивіди поділяють одне й те саме – внутрішню ідентичність. Лібералізм, вважає, що такі поняття, як соціальний клас, рід, культура, етичність, у кращому випадку, є другорядними, якщо не периферійними для окреслення особистої ідентичності. Прихильники політичної ідентичності, з іншого боку, стверджують, що, нівелюючи принцип різності, ліберальні універсалісти збудували абстрактну модель при-

роди людини, яка позбавляє людей тих характеристик, що надають людям почуття того, хто та що вони є. Незважаючи на це, в ідеях про соціальний розподіл чи політичну ідентичність залишаються досить значні протиріччя щодо того, яка із соціальних груп має найбільшу політичну значимість.

Викликає сумнів, що соціальний клас найбільш тісно пов'язаний з політикою, як це традиційно вважалося. Клас відображає економічний та соціальний розподіл, який побудований на нерівному розподілі, доходу чи соціального статусу.

«Соціальний клас», за визначенням західних дослідників – це група людей, які поділяють однакову економічну та соціальну позицію, та ті, хто об'єднані спільним економічним інтересом. Однак, окремі політологи не завжди погоджуються з цим визначенням соціального класу, а також із тим, як «соціальний клас» може бути охарактеризований. Марксисти, наприклад, вважають класовий поділ найбільшим фундаментальним соціальним розподілом, який має найбільш вагоме політичне значення. Вони визначають клас в умовах економічної влади, в умовах власності на «засоби виробництва». Згідно з їхніми визначеннями: «буржуазія» – капіталістичний клас, власники капіталу чи виробничих матеріальних цінностей, а «пролетаріат» – це клас, який не має капіталу, зумовлений продавати свою працю для того, щоб вижити, його статус був доведений до рівня «рабів зарплати». Згідно з марксистською точкою зору, класи – найбільш впливові політичні фігуранти, які можуть змінювати історію.

Водночас марксистська теорія класів у широкому сенсі була дискредитована невдачею передбачень Маркса щодо очевидності класової боротьби і диктатури пролетаріату, оскільки вона не мала місця у високорозвинених капіталістичних суспільствах. Окремі постмарксистичні стверджували, що пріоритет традиційно віддається соціальному класу, а головна мета робочого класу – приносити соціальні зміни не були довготривалими та виправданими. Незважаючи на це, соціальний розподіл, без сумніву, продовжує існувати; дуже часто вживається термін «середній клас».

На відміну від соціальних класів, значення гендерного розподілу в політиці традиційно ігнорувалось. Однак з появою «другої хвилі» фемінізму в 1960-х рр. зростає розуміння політичної значимості роду. «Рід» означає соціальні та культурні відмінності між чоловіками та жінками, на відміну від «сексу», що підкреслює біологічні, і, таким чином, невикористані відмінності між чоловіками та жінками. Феміністки звертали увагу на різницю в розподілі праці між чоловіками та жінками: жінкам більше приписувалися обов'язки у сфері господарювання чи виховання дітей та низькооплачувані професії, тоді як чоловікам приписувалась домінуюча позиція у владі та суспільстві.

Радикальні феміністки, такі як Кейт Мілент і Мері Делі, зображали тендерний розподіл суспільства як найбільш детальний і найбільш політично вагомий серед інших соціальних розподілів. Феміністки вірять у те, що тендерний розподіл має своє коріння в природній різниці між чоловіками та жінками, вони приймають прожіночу позицію стосовно відхилення рівності в спробі жінок бути схожими до чоловіків. Ліберальні та реформістські феміністки, навпаки, підкреслюють, що вони вбачають не викоренену тендерну нерівність у політичному, суспільному житті, тобто те, що жінки займають другорядні позиції в політиці, менеджменті, нерівність у сфері соціального забезпечення. Взагалі вони намагаються визволити жінок від будь-яких відмінностей від чоловіків.

Расові та етнічні розподіли в суспільстві також є достатньо значимими для політики. «Раса» – генетичні відмінності між живими істотами, які відрізняють людей один від одного такими біологічними факторами, як колір шкіри та волосся, обличчя і т. ін. На практиці расові категорії ґрунтуються на культурних стереотипах більше, ніж на генетичних засадах. Таким чином, більшість політологів надають перевагу поняттю «етнічність», тому що воно апелює до культурних, лінгвістичних і соціальних відмінностей і необов'язково має свої коріння в біології. Расові чи етнічні розподіли суспільства вплинули на політичну думку двома різними шляхами. Перші політичні теорії, побудовані на расовому розподілі суспільства з'явилися в ХІХ ст. на тлі європейського імперіалізму.

Різноманітні теорії расової та етнічної політики з'являються як результат боротьби проти колоніалізму зокрема та расової дискримінації взагалі. Етнічні меншими в багатьох західних суспільствах не мали змоги брати вагому участь у політичному житті. Вони не мали політичного впливу та страждали від дискримінації в суспільному житті (це пов'язано з отриманням робочих місць і т. ін.). Це зумовило появу нового політичного активізму. Зокрема, в 1960-х роках, наприклад, з'являється рух громадянських прав, який очолював Мартін Лютер Кінг (1929–1968), а також такі агресивні організації, як «Влада чорних», «Чорні мусульмани». Ці організації та рухи зумовили появу доктрин расистського сепаратизму. Релігія також значно впливає на політичне життя. З другої половини ХХ ст. вона починає все більше впливати на розподіл суспільства, можливо, як відповідна реакція на поширення матеріалізму та аморальності секулярного суспільства. У багатьох країнах світу з'являються фундаменталістські рухи, течії, які намагаються знову розпалити людське завзяття та кличуть повернутися до загальних релігійних принципів життя. Найбільш значним із цих рухів є Ісламський Фундаменталізм, який трансформувався в політику багатьох партій у Північній

Африці, на Близькому Сході та в Центральній Азії, особливо після ісламської революції в Ірані в 1979 р. У найбільш агресивному прояві такі рухи відображаються в радикальному фундаменталізмі – «джихадські» групи («джихад» – священна війна), такі як Аль Каїда, терористичні та суїцидні атаки оцінюються цими групами як легітимні, як вираження соціальної та політичної боротьби.

Зрештою, культура в цілому та мова зокрема часто були причинами політичних конфліктів, зокрема з погляду встановлення національної ідентичності. Мова відображає в собі різні відношення, цінності, форми вираження, допомагаючи створити почуття дружнього відношення і т. ін. Не зважаючи на це, є дуже розвинуті та стабільні суспільства, в яких співіснують декілька мов. Так, у Швейцарії співіснують французька, німецька та італійська. Лінгвістичний розподіл часто дуже важко і навіть неможливо подолати. Як приклад можна навести франкомовний Квебек у Канаді. У Бельгії лінгвістичний розподіл перетворив країну на вільну федерацію, що сильно послабило об'єднаний дух національної ідентичності. Так, фламандці традиційно займали домінуючу позицію над економічним та політичним життям Бельгії, в той час як франкомовні валлонці на півдні завжди боролися за досягнення більшої автономії. Політична важливість культури підкреслюється з появою сучасних, багатокультурних суспільств, з появою багатокультуралізму як окремої політичної орієнтації. Культура в найбільш широкому сенсі – це спосіб життя людей. Багатокультурне суспільство характеризується культурною різноманітністю, яка є результатом існування людей, наприклад, результатом імміграції. Однак спектр багатокультуралізму спричинює зовсім протилежні політичні відгуки. Захисники багатокультуралізму підкреслюють його переваги як для окремої особи, так і для суспільства в цілому. З цієї позиції культурне різноманіття стимулює сильне та здорове суспільство, кожна культура відображає окремі здібності та відношення людини. Ті, хто критикує багатокультуралізм, навпаки, змальовують багатокультурні суспільства як роздроблені суспільства, основною характеристикою яких є постійні конфлікти; критики багатокультуралізму стверджують, що сильне суспільство повинно ґрунтуватися на взаємних цінностях та загальних (спільних) культурах [6].

Таким чином, політична діяльність є складовою загальної людської діяльності, специфічна сутність якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп (класів, партій, громадських організацій), спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади. Вона включає спільне вироблення, формування і обґрунтування цілей політики, вибір засобів досягнення цілей. Характеризується свідомими діями, цілеспрямованістю, задоволенням політичних інтересів, виступає

однією з найважливіших умов існування суспільства. Політична діяльність завжди має конкретний характер і вимірюється як взаємодія суб'єктів і об'єктів політики, тобто по своїй природі вона має об'єктивно-суб'єктивний характер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В.П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
2. Кирилюк Ф.М. Філософія політичної ідеології : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 520 с.
3. Мудрик Ю.С. Суперечності та виклики сучасної демократії. *Гуманітарні студії* : збірник наукових праць / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2010. Вип. 7. С. 171–178.
4. Краус В. Нигилизм сегодня, или Долготерпение истории. Следы рая. Об идеалах. Эссе / пер. с нем. А .Карельского, Е. Кацевой, Э. Венгеровой. Москва : Радуга, 1994. 256 с.
5. Заїка Н.Ю. Проблема соціальної справедливості в контексті соціальної держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. Вип. 84/86. 2007. С. 160–171.
6. Кирилюк Ф.М., Семенченко Ф.Г. Об'єктивні та суб'єктивні передумови політичної діяльності. *Політологічний вісник*. 2011. Вип. 56.

7. Головаха Е., Пухляк В. Политическая социализация в психокommунистической Украине. *Политическая мысль*. 1994. № 2. С. 26–32.

REFERENCES:

1. Politologichnij enciklopedichnij slovník / Uporjadnik V.P. Gorbatenko; Za red. Ju. S. Shemshuchenka, V.D. Babkina, V.P. Gorbatenka. Kiiiv: Geneza, 2004. 736 s.
2. Kiriljuk F.M. Filosofija politichnoї ideologii: Navchal'nij posibni. Kiiiv: Centr uchbovoї literaturi, 2009. 520 s.
3. Mudrik Yu.S. Superechnosti ta vikliki suchasnoї demokratii. Gumanitarni studii: zbirnik naukovih prac'. Kiiivskij nacional'nij universitet imeni Tarasa Shevchenka. Kiiiv, 2010. Vip. 7. S. 171–178.
4. Kraus V. Nigilizm segodnja, ili Dolgoterpenie istorii. Sledy raja. Ob idealah. Jesse. Per. s nem. A .Karel'skogo, E.Kacevoj, Je.Vengerovoj. Moskva: Raduga, 1994. 256 s.
5. Zaika N.Ju. Problema social'noї spravedlivosti v konteksti social'noї derzhavi. Visnik Kiiiv'skogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofija. Politologija. Vip. 84/86. Kiiiv, 2007. S. 160–171.
6. Kiriljuk F.M., Semenchenko F.G. Ob'ektivni ta sub'ektivni peredumovi politichnoї dijal'nosti. Politologichnij visnik. Zb-k nauk, prac', 2011. Vip. 56.
7. Golovaha E. Politicheskaja socializacija v psihokommunisticheskoy Ukraine. Politicheskaja mysl', 1994. № 2. S. 26–32.

On the problem of measurement of the objective-subjective nature of political activity

Semenchenko Maksym Fedorovych

Postgraduate Student at the Department of Political Science and Law of State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskiy" Staroportofrankivska str., 26, Odesa, Ukraine

The essence of political activity through the lens of subjective-objective relations is substantiated. The completeness, constancy and effectiveness of these relationships are determined by the interaction of the subject and the object and subjects with each other. Political activity acts as a system of subjective-objective relations in resolving the contradiction between ideals and actual practice. It is controlled as it is carried out by the main subject and object of the society – a human being.

An individual is a biosocial and political being, that is a certain system that seamlessly combines physical and spiritual, natural and social, inherited and acquired in the course of life practice. Biosocial spiritual matrix of the individual caused the split of his or her nature, the specifics of world perception and worldview. On the one hand, it is an organic part of the nature, and on the other hand, it is aware of himself or herself as a being that is opposed to the nature and rises above it. This split over the existence of mankind has led to the emergence of a number of interpretations and options of solution to an issue on its essence, origin and purpose.

The essence of the individual as the subject of all forms of life is characterized by such concepts as "individual", "individuality", "individualism", "person", "personality". Political individuals act upon some specific circumstances: intellectual, institutional, social and historical. There is a certain interconnection between individuals and institutions, between a political leader's personal contribution and contribution of his or her environment. Some political leaders may have less authority than the parties they lead.

Political activities of some people and individuals have never been isolated, focused on itself, outside the society or above the society. Political life is closely connected with social life. The interaction between policy of society and the individual is analyzed. This interaction is a part of common human activity aimed at the realization of political interests, holding on to power and the use of power.

Key words: individual, personality, society, objective-subjective relations, political activity, political organization, political leadership.